

Ο Αριστοτέλης στο Μον-Σαιν-Μισέλ

Ο 49χρονος καθηγητής Μεσαιωνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Λυών, Σιλβέν Γκουγκενέμ, προτάσσει τη συμβολή της Δύσης, και όχι του Ισλάμ, στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού στη λατινοκρατούμενη γλωσσικά Δυτική Ευρώπη. Η ιστορική μελέτη του «Ο Αριστοτέλης στο Μον-Σεν-Μισέλ» (μτφρ.: Φανή Γαϊδατζή, Φανή Μπούμπουλη, «Ολκός») από το τέλος του 2008, οπότε εξεδόθη στη Γαλλία από τον μεγάλο εκδοτικό οίκο «Seuil», προκάλεσε σάλο αντιδράσεων κυρίως στους αραβικούς κύκλους και στον πολιτικό χώρο της άκρας Αριστεράς.

Η θέση του συνίσταται στο εξής: Οτι η αρχαία σοφία και η αριστοτελική σκέψη δεν μεταφέρθηκε στη Δύση από τις λατινικές μεταφράσεις των αραβικών κειμένων του Αριστοτέλη. Από το Βυζάντιο διαδόθηκε στη Δύση, με σημείο αιχμής τον 12ο αιώνα, στη μονή του Ορους του Αγίου Μιχαήλ (Μον-Σεν-Μισέλ), που βρίσκεται στα σύνορα της Νορμανδίας με τη Βρετάνη. Οι πρώτες αριστοτελικές μεταφράσεις οφείλονται στον αντιγραφέα Ιάκωβο από τη Βενετία, που είχε ζήσει στην Ανατολή και γνώριζε καλά τα ελληνικά.

Αποδεικνύει ότι η Ευρώπη διατηρούσε πάντα επαφή με τον ελληνικό κόσμο. Το αββαείο του Μον-Σαιν-Μισέλ, ιδιαίτερα, αποτελούσε ένα δραστήριο κέντρο μετάφρασης των έργων του Αριστοτέλη ήδη από τον 12ο αιώνα, ενώ οι πρώτες μεταφράσεις των ευρωπαϊών λογίων προηγήθηκαν αρκετές δεκαετίες των αραβικών, οι οποίες ήταν κυρίως έργο των χριστιανών Αράβων. Ακόμα και ο τομέας της ισλαμικής φιλοσοφίας (Αβικένας, Αβερρόης) παρέμεινε εν μέρει ξένος προς το ελληνικό πνεύμα.

Μέσα από τεκμηριωμένη έρευνα και μελέτη των πηγών, ο συγγραφέας επιχειρεί να αποδείξει ότι ο εξελληνισμός της χριστιανικής Ευρώπης ήταν πρώτα από όλα προϊόν της βούλησης των ίδιων των Ευρωπαίων. Αν ο όρος ρίζες έχει νόημα για τους πολιτισμούς, οι ρίζες του ευρωπαϊκού κόσμου είναι ελληνικές. Το έργο, που έγινε αντικείμενο εντονότατων συζητήσεων στη Γαλλία και στο εξωτερικό, παρουσιάζει, ως εκ τούτου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ελληνικό αναγνωστικό κοινό.

Του Ν. Ε. Καραπιδάκη

Συζητήθηκε, στη Γαλλία, όσο λίγα βιβλία τα τελευταία χρόνια: Ο «Αριστοτέλης στο Μον-Σαιν Μισέλ. Οι ελληνικές ρίζες της χριστιανικής Ευρώπης», του Σουλβαίν Γκουγκενέμ. Δημοσιευμένο τώρα από τις εκδόσεις Ολκός και μεταφρασμένο, ωραία, στα ελληνικά από τη Φανή Γαϊδατζή και τη Φανή Μπούμπουλη. Η θέση του: η αρχαία σοφία και η αριστοτελική σκέψη, αντίθετα με ό,τι πιστευόταν δεν μεταφέρθηκε στη Δύση από τις λατινικές μεταφράσεις των αραβικών κειμένων του Αριστοτέλη. Η αρχαία σοφία ανακαλύφθηκε στο Βυζάντιο, μεταφράστηκε από 'κει και διαδόθηκε στη Δύση με σημείο αιχμής τον 12ο αιώνα και μάλιστα τα σύνορα της Νορμανδίας με τη Βρετάννη, τη μονή του Όρους του Αγίου Μιχαήλ, χάρις, εκτός των άλλων, σ' έναν Βενετό αντιγραφέα τον Ιάκωβο της Βενετίας, μεταφραστή του Αριστοτέλη, που είχε ζήσει στην Ανατολή και γνώριζε καλά τα ελληνικά.

Η Δύση δεν υπήρξε ποτέ «σκοτεινή» και ο χριστιανισμός της αποτελούσε μια ενότητα με τον χριστιανισμό της βυζαντινής Ανατολής· η αρχαία παράδοση ήταν μέρος της πνευματικής της θεμελίωσης. Πλήθος τα στοιχεία που το αποδεικνύουν. Αλλωστε, πώς μπορούσε να μεταφερθεί η ελληνική φιλοσοφία από τους μουσουλμάνους αφού στην ισλαμική παράδοση, ο εκτός Κορανίου στοχασμός είναι αδιανόητος. Οι επιστήμες αναπτύχθηκαν, ναι, αλλά όχι η φιλοσοφία ως «όργανον, ως διαδρομή ανεξάρτητης πνευματικής αναζήτησης. Πώς θα μπορούσε να μεταφερθεί άλλωστε η φιλοσοφία από μια γλώσσα (όπως τα αραβικά) που δεν είναι σε θέση να αποδώσει αφηρημένες έννοιες; Μήπως η Δύση πρέπει να απενοχοποιηθεί, επιτέλους, από το σύνδρομο του Οριενταλισμού; Η αντίθεση: Κι όμως, ο Αλ Φαραμπί από τον 10ο αιώνα, στην «Αναζήτηση της ευδαιμονίας» παρουσιάζει τη φιλοσοφία ως την υπέρτατη επιστήμη. Πολλά κείμενα της αρχαιότητας έγιναν γνωστά χάρις στη μετάφρασή τους από τα λατινικά. Μπορούμε να περιορίσουμε τον ρόλο της αραβικής (και της εβραϊκής) σκέψης στον ρόλο του μεσάζοντα; Μπορούμε με σοβαρότητα να πούμε ότι υπάρχουν γλώσσες ανίκανες στην αφαίρεση; Μπορούμε να περιορίσουμε τον μουσουλμανικό πολιτισμό στη θρησκεία του, ξαναπέφτοντας στην απλοποίηση τύπου Χάντιγκτον, όσο κι αν αυτή ακόμα σήμερα γοητεύει; Στο κάτω κάτω οι ειδικοί γνώριζαν ότι στη συζήτηση της μεταφοράς της αρχαίας σοφίας στη Δύση, τα πράγματα δεν ήταν απλά και πως οι πραγματικές διαδρομές ήταν πολύπλοκες και, συχνά, ασαφείς.

Σύνθεση: Το βιβλίο αποδίδει πολύ ωραία τον εσωτερικό πνευματικό δυναμισμό της Δύσης και τις ελληνικές προϋποθέσεις της χριστιανικής σκέψης. Δίνει, επίσης, την ευκαιρία για έναν κριτικό αναστοχασμό του δυναμισμού της μεταφοράς των ιδεών και των ορίων της. Είναι, όμως, άδικο με το Ισλάμ. Ολα γίνονται σαφέστερα αν αφήσουμε κατά μέρος το, αφελές, σύνδρομο του ποιος υπήρξε πρώτος και στραφούμε στο ερώτημα πώς γεννιούνται οι ανάγκες για το καινούργιο. Και πώς συναλλάσσονται οι πολιτισμοί.